

بافت

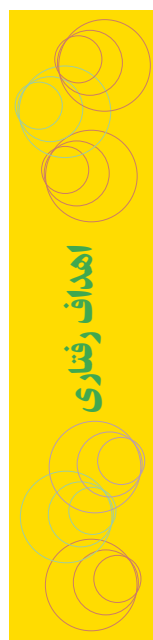

بافت

از فراگیر انتظار می‌رود پس از پایان فصل بتواند:

- ۱- انواع بافت را نام ببرد.
- ۲- نگاره را توضیح دهد.
- ۳- با استفاده از بافت یک اثر هنری بیافریند.
- ۴- کاربرد بافت در انواع هنرهای تجسمی را بشناسد.
- ۵- با استفاده از بافت طراحی کند.
- ۶- ارتباط بافت و موضوع را شرح دهد.
- ۷- با استفاده از بافت مناسب به ساخت اثر تجسمی بپردازد.
- ۸- ارتباط بافت و فرهنگ را توضیح دهد.

درس در یک نگاه

- بافت به عنوان یکی از عناصر هنرهای تجسمی قابلیت به وجود آوردن جلوه‌های بصری بسیاری دارد.
- بافت به دو صورت بصری و بصری لامسه‌ای وجود دارد.
- به بافتی که از تکرار یک نقش مایه به وجود آید نگاره گفته می‌شود.
- بافت در هنرهای مختلف به گونه‌های متفاوتی ظاهر می‌شود.
- برای نقاشان امپرسیونیست بافت رنگی ارزش خاصی دارد.
- نقاشان مدرن (پیکاسو و براك) مهم‌ترین تحول در کاربرد بافت را با ترکیب مواد و کلاژ به

وجود آوردند.

- در نگارگری ایرانی بافت‌های زیبا و ظریفی به کار رفته است که از طریق ضربات قلم‌مو، افشان‌گری تکرار یک نقش‌مایه و... به دست آمده‌اند.
- در هنر طراحی به علت محدودیت ابزار، بافت می‌تواند در بیان افکار و احساسات بسیار مؤثر باشد.
- بافت در انتقال مفهوم و یا حس خاص بسیار تأثیرگذار است.
- بافت نشان‌دهنده ویژگی‌های فرهنگی و عقیدتی هنرمند و جامعه‌اش می‌باشد.

بافت^۱

انسان از دوران کودکی تجربیاتی را از طریق لمس کردن به دست می‌آورد و انواع آن را از طریق مشاهده ادراک می‌کند و با توجه به این تجربیات در هنگام برخورد با نمونه‌های تصویری اظهار نظر می‌نماید.

بافت به عنوان یکی از عناصر هنرهای تجسمی قابلیت به‌وجود آوردن جلوه‌های بصری بسیاری دارد و به همین دلیل مورد توجه هنرمندان زیادی است (تصویر ۱-۳).

تصویر ۱-۳- جکسون پولاک، هنر کنشی (Action Painting)

طریقهٔ ایجاد بافت بسیار متنوع و وسیع است، بعضی از انواع بافت فقط جلوهٔ بصری داشته اما برخی علاوه بر جلوهٔ بصری از طریق حس لامسه نیز قابل درک می‌باشند (تصویر ۳-۲).

بافت از دیرباز مورد توجه فرهنگ‌های مختلف بشری بوده است و به دو صورت بصری و لامسه‌ای وجود دارد (تصویر ۳-۳). در تاریخ ایران نیز گونه‌های مختلف بافت در آثار مختلف دیده می‌شود (تصاویر ۵ و ۴-۳).

تصویر ۳-۳- نقاشی دیوار خانه برای جشن جنوب افریقا

تصویر ۳-۲- نمونه‌هایی از بافت‌های بصری و بصری لامسه‌ای

تصویر ۳-۴

امروزه برخی از هنرمندان نوگرا آثار هنری خود را در سطح یا در حجم، به نحوی ارائه می‌دهند که علاوه بر جنبه‌های بصری، از طریق لامسه نیز ارتباط را به گونه‌ای دیگر برقرار می‌سازد و ممکن است یک اثر مجسمه سازی یا نقش برجسته به نحوی به وجود آید که کاملاً یا بخشی از آن از طریق حس لامسه قابل درک و فهم باشد. البته اگر میدان عمل هنرهای تجسمی را گسترده‌تر تصور کنیم و زمینه‌های جدیدی را که برخی از مواد امروزی خصوصاً برای طراحی صنعتی و هنرهای کاربردی فراهم ساخته است در نظر بگیریم، اهمیت موضوع را بهتر درک می‌کنیم (تصویر ۳-۶).

تصویر ۳-۵. نقش برجسته دوره ساسانی، اردشیر اول - فیروزآباد فارس

تصویر ۳-۶. خط در طراحی صنعتی - صندلی راحتی

گاهی بافت از تکرار یک نقش مایه^۱ به وجود می‌آید که به این نوع از بافت نگاره^۲ گفته می‌شود (تصویر ۳-۷). این‌گونه از بافت در تزئینات معماری ایرانی بسیار زیبا استفاده شده است، گاهی به صورت نقش و گاهی کاشی معرق و یا به صورت گچ‌بری و آینه‌کاری در واقع این‌گونه بافت قابلیت اجرا با انواع مواد را دارد و این هنرمند است که براساس فضا و موضوع کار خود نوع اجرای آن را انتخاب می‌کند (تصویر ۳-۸).

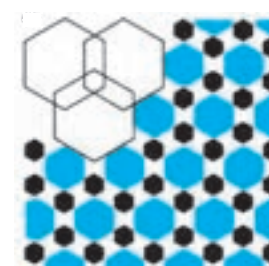
(الف)

(ب)

(ج)

(د)

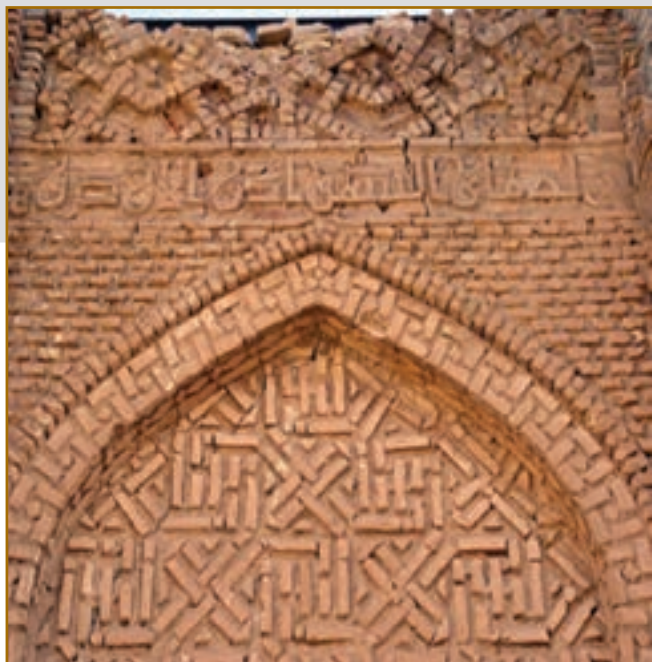
تصویر ۳-۷ ایجاد بافت با تکرار نقش مایه، گره‌چینی اسلامی

تصویر ۳-۸ در معماری به کارگیری بافت هماهنگ با فرهنگ و محیط می‌تواند جاذبه خاصی به وجود آورد

کاربرد بافت

کیفیت‌های جذابی که مواد مختلف می‌توانند به وجود آورند باعث شده است که هنرمندان برای خلق آثارشان از ابزار و مواد متفاوتی استفاده کنند که این ابزار و مواد در هنرهای مختلف تفاوت‌های کاربردی دارند. مثلاً بافت در معماری ممکن است از ترکیب آجر، کاشی و شیشه و... به وجود آید (تصویر ۳-۹). و یا در مجسمه‌سازی به وسیله کنده‌کاری بر روی چوب، سنگ، گل و... نمایان شود (تصویر ۳-۱۰).

تصویر ۹-۳- استفاده از بافت در تزئین فضای معماری

تصویر ۱۰-۳- بافت در آثار حجمی، مشهدی اسماعیل

در نقاشی نیز استفاده از هر کدام از ابزار و مواد از قبیل رنگ و روغن، آبرنگ، پاستل، بوم، مقوا و... بافت خاصی را به وجود می‌آورد که دارای کیفیت و بیان مخصوص به خود می‌باشند. با این تفاوت که در آثار حجمی کیفیات بصری از قبیل زبری، نرمی و... بافت قابل لمس می‌باشد در صورتی که در آثار دو بعدی به صورت ترسیمی نمایش داده می‌شوند.

توجه بیشتر به بافت در نقاشی تا حدودی با اولین کوشش‌هایی که در رابطه با هنر مدرن انجام گرفت هم زمان می‌باشد.

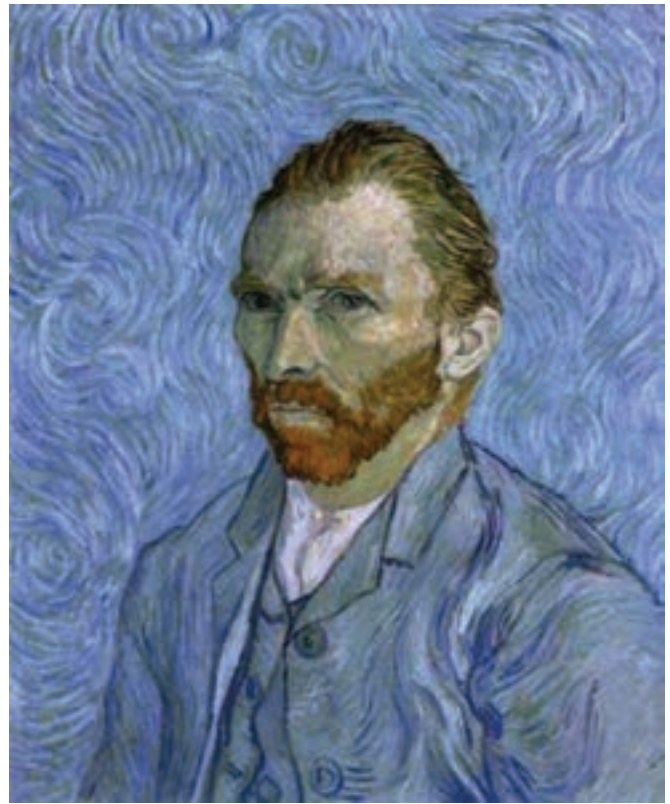
برای نقاشان پست امپرسیونیست کیفیت تصویری بافت رنگی که از ضربات قلم‌مو بر روی بوم به وجود می‌آمد ارزش خاصی داشت. از میان نقاشان این سبک پل سزان و ونسان ون گوگ را می‌توان نام برد (تصویر ۱۲ و ۱۳-۳).

تصویر ۱۱-۳- پرویز تناولی

تصویر ۱۳-۳- پل سزان، پسری با جلیقه قرمز

تصویر ۱۲-۳- ونسان ون گوگ، پرتره هنر

اما مهم‌ترین تحول در رابطه با کاربرد بافت در نقاشی، مربوط به زمانی است که برای اولین بار نقاشان مدرن از جمله پابلو پیکاسو و ژرژ براک علاوه بر استفاده از مواد رنگی مرسوم، اشیاء جدیدی را مانند سطوح کاغذ، روزنامه، تخته، دانه‌های شن و غیره در ترکیبات نقاشی خود به کار گرفتند تا کیفیت تصویری جدیدی را ارائه دهند و برای نمایان شدن بافت‌های بسیار متنوع در آثار نقاشان این شروع جدیدی بود (تصویر ۱۴ و ۱۵-۳).

تصویر ۱۵-۳- زرز برایک

تصویر ۱۴-۳- پابلو پیکاسو، ترکیب نقاشی و کلاژ

تصویر ۱۶-۳- گونه‌ای بافت در نگارگری

در نگارگری ایرانی نیز بافت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در دوران مختلف متفاوت بوده است. با مقایسه در تصاویر ۱۶ و ۱۵-۳ می‌توان تغییر نوع بافت در نگارگری ایرانی را مشاهده کرد. بافت به صورت‌های مختلفی از قبیل: ضربات نوک قلم‌مو، افشان‌گری، تکرار یک نقش‌مایه هندسی و یا به وسیله ریتم خطوط به وجود می‌آید. و این شیوه‌ها در طول تاریخ باعث به وجود آمدن آثار بدیع و قابل توجهی بوده است. در تصویر ۱۸-۳ که توسط هنرمند معاصر صورت گرفته است به کمک همین شیوه‌ها کار شده اما جلوه‌ای کاملاً متفاوت به وجود آورده است.

تصویر ۱۷-۳- گونه‌ای بافت در نگارگری

هنرمندان نقاش ایرانی امروزه نیز در آثارشان از بافت به شیوه‌های مدرن یعنی از طریق ترکیب مواد، بسیار بهره می‌گیرند و جلوه‌های بصری ویژه و گاهی خاص خود به وجود می‌آورند. تصاویر زیر نمونه‌هایی از این آثار می‌باشند (تصاویر ۲۱ و ۲۰ و ۱۹-۳).

در هنر طراحی به علت محدودیت ابزار، بافت‌های بصری می‌تواند بسیار مؤثر باشد. هنرمندان از طریق به کارگیری بافت‌های مختلف به بیان افکار و عواطف خود می‌پردازند و جلوه‌های بصری متفاوتی را پیش روی مخاطب قرار می‌دهند (تصویر ۲۲-۳).

هنرمندان خوشنویس نیز به گونه‌های مختلف بافت را به کار برده‌اند، گاهی به شکل نقش و نگارهای کاغذهای ابر و باد و گاهی افشان‌گری ذرات رنگ در صفحه و... (تصویر ۲۳-۳).

تصویر ۱۸-۳ به کارگیری بافت در نگارگری معاصر، مجید مهرگان

تصویر ۳-۲۰ - بافت در نقاشی، مرثضی گودرزی، نقاشی معاصر

تصویر ۳-۱۹ - هنر محیطی، احمد نادعلیان

تصویر ۳-۲۱ - بافت در تصویر سازی

تصویر ۲۲-۳- تغییر بیان طراحی از طریق بافت طراحی با مداد و ایجاد سایه روشن

تصویر ۲۳-۳- خوشنویسی به عنوان بافت

در شیوه خوشنویسی به صورت سیاه مشق خود حروف با تکرار و تغییر ضخامت‌های متنوع به وجود آورنده بافت می‌شوند (تصاویر ۲۶ و ۲۵ و ۲۴-۳).
در هنرهای کاربردی نیز نقش بافت بسیار مهم است و می‌توان گفت در بسیاری از این هنرها تنوع بافت الیاف مختلف باعث دگرگونی شده است (تصاویر ۲۸ و ۲۷-۳). به طور مثال با دقت در دست بافته‌های مناطق مختلف کشورمان می‌توانیم به این نتیجه برسیم که حتی با استفاده از مواد یکسان نیز می‌توان بافت‌های متفاوت ایجاد کرد. که این تنوع در اثر تفاوت‌های محیطی، جغرافیایی و فرهنگی است (تصویر ۲۹-۳).

تصویر ۲۴-۳- ایجاد ارزش بصری با استفاده از نقاشی خط، فرامرز پیل‌آرام

تصویر ۲۶

تصویر ۲۵-۳- ایجاد بافت متنوع با استفاده از نخ

تصویر ۲۷

بافت به عنوان یک عنصر تصویری قوی به تنهایی و بدون داشتن تصویری خاص می‌تواند به عنوان یک اثر هنری مطرح شود. البته لازم به ذکر است که خود بافت نیز ترکیبی از عناصر دیگر (نقطه، خط، رنگ و...) می‌باشد (تصاویر ۲۹ و ۲۸-۳).

بافت و موضوع

بافت به عنوان یک عنصر ویژه در انتقال مفهوم و یا حس خاص، می‌تواند بسیار مؤثر باشد. ابزار و مواد با توجه به خاصیت وجودی و نوع به کارگیری‌شان اثرات متفاوتی در بیننده به وجود می‌آورند. هنر استفاده از بافت مناسب برای هر موضوع به ارزش اثر می‌افزاید و می‌توان گفت علت موفقیت بسیاری از هنرمندان شناخت صحیح بافت و به کارگیری آن می‌باشد (تصویر ۳۰-۳).

تصویر ۲۹-۳ - ایجاد بافت از طریق چهل تکه پارچه‌ای

تصویر ۲۸-۳ - به کارگیری بافت در بوستر

تصویر ۳۰-۳- هماهنگی موضوع و بافت در پوستر

نوع بافت به کار رفته در آثار هنری علاوه بر بیان موضوع می تواند معرف فرهنگ و باورهای مورد نظر هنرمند نیز باشد.

تنوع بافت در فرهنگ‌های مختلف دارای اهمیت بسیاری است زیرا فرم‌ها و رنگ‌ها و نقش‌های به کار رفته در آنها منتقل کننده افکار و سلاقی هر جامعه بوده و در مواردی می‌تواند نمایانگر روند تاریخی یک تمدن باشد (تصاویر ۳۲ و ۳۱-۳). و هنرمند می‌تواند از طریق هنر خود در بقا و رشد فرهنگ جامعه و انتقال آن به جوامع دیگر مؤثر باشد.

تصویر ۳۲-۳

تصویر ۳۱-۳

با هم تجربه کنیم

(از میان تمرین‌های زیر یکی را انتخاب و اجرا نمایید)

- تمرین ۱- موضوعی را انتخاب کرده و با قلم فلزی طراحی کنید. هنگام طراحی سایه روشن‌ها را به کمک بافت خاصی به وجود آورید. سعی کنید بافتی منحصر به فرد به وجود آورید.
- تمرین ۲- ترکیبی از اشیاء و طبیعت بی‌جان را در کارگاه بچینید و از آن طرح‌های مختلفی بزنید. به کمک هنرآموز بهترین طرح را انتخاب کرده و با استفاده از بافت‌های مختلف تکمیل کنید. برای ایجاد بافت‌ها می‌توانید از انواع چاپ کمک بگیرید.
- تمرین ۳- نمونه‌هایی از کاربرد بافت در هنرهای مختلف از قبیل: مجسمه‌سازی، طراحی صنعتی، معماری و... را انتخاب کرده و از آنها عکاسی کنید. عکس‌ها را به کلاس آورده و به نمایش در آورید و در مورد آنها به گفتگو بپردازید.
- عکس‌هایی که نشان‌دهنده فرهنگ شهر یا استان شماست را جمع‌آوری کنید. بخش‌هایی از این تصاویر را انتخاب کنید و در کنار هم بچسبانید به گونه‌ای که دیدن کل اثر القاکننده بافت فرهنگی مورد نظر باشد. این کار می‌تواند در قطع A۳ ارائه شود.

با هم گفتگو کنیم

در مورد علت بکارگیری تنوع بافت در هنرهای مختلف گفتگو کنید.

با هم بسازیم

حجم‌های بافت دار و موزائیک

هنر نقاشی موزائیک عبارت است از قرار دادن قطعات سنگ، سنگ‌های قیمتی، سرامیک، شیشه، چوب، فلز، کاشی شکسته و غیره در کنار یکدیگر و ایجاد شکل‌هایی منظم یا نامنظم (طبق طرح اولیه) که یک طرح یگانه‌ای را به وجود بیاورند.

ابزار و مواد لازم:

کاشی

تخته سه لایه، در صورت ارائه کار به صورت تابلو

انبر مخصوص خرد کردن

چسب کاشی یا چسب چوب

سیمان سفید و پودر سنگ نرم

رنگ‌های پودری مخصوص

روش اجراء :

آماده کردن بستر کار : این هنر را می توان روی هر بستری از جمله چوب، دیوار، کف، کوزه یا مجسمه ها انجام داد.

طرح را آماده کرده و روی بستر منتقل می کنیم. سطح پاک شده را با چسب چوب آغشته می کنیم برای تزئین دیوار یا کف زمین از چسب کاشی استفاده نمائید.

کاشی ها را با انبر به اشکال مورد نظر خرد و کوچک می کنیم و در جای خود می چسبانیم. بعد از اتمام کار چسباندن قطعه های موزائیک، بین آنها را با ترکیب آب و پودرهای آماده (ملاط) می گیریم به صورتی که تمام منافذ و خلل و فرج بین قطعه های چسبانده شده پوشانده شود. و در آخر با یک پارچه زیر سطح کار را به آرامی و به صورت دوار پاک می کنیم.

تصویر ۳-۳۳

تصویر ۳-۳۵

تصویر ۳-۳۴

تصویر ۳-۳۶

(شیشه هایی به نام اسمالتی که یک طرف این شیشه ها زیر و درون این شیشه های ضخیم حباب هایی وجود دارد و گاهاً ورقه هایی از نقره و طلا برای بازتاب و شکست نور در آنها به کار می رود. (Smalti). که به این هنر زیلیج Zilij گفته می شود و در اشکال بیش ساخته انجام و در محیط نصب می گردد.)

تصویر ۳-۳۷

تصویر ۳-۳۸

تصویر ۳-۳۹

ارزش بصری

